

Joshua Craze: Skottlossning i Khartoum

[Ur [Sidecar](#), 17 april 2023. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Den 15 april inleddes sammandrabbningar i Sudans huvudstad Khartoum, där Sudans väpnade styrkor (SAF), lojala mot Abdel Fattah al-Burhan, den general som leder landet styrande råd, ställdes mot trupper som leds av hans ställföreträdare, Sudans bonapartistiska tronpretendent Mohamed Hamdan Dagalos, också känd som "Hemedti" (lilla Mohamed). Inledningsvis verkade Hemedtis milis, kända som RSF (Rapid Support Forces), ha övertaget. De tog kontroll över flera flygbaser och inrättade sig i Khartoums bostadsområden, vilket förebådade ett besvärligt fälttåg med urban krigföring för Burhan. Men sent den 16 april tog SAF:s överlägsna beväpning skruv, och jetflyg besköt RSF:s garnisoner och drev bort de paramilitära trupperna från ställningar runt staden. Situationen är till stor del fortfarande osäker, även för de på plats. Det enda jag kan säga, skrev en vän till mig, är varifrån röken kommer. Till skillnad från statskuppen i oktober 2021 fungerar internet fortfarande, ändå har det inte gett mer klarhet. Fakta döljs bakom påståenden och motpåståenden, som alla görs via Facebookinlägg.

Det som står klart är orsaken till att denna sammandrabbning bröt ut. Spänningarna mellan de två sidorna har ökat ända sedan undertecknandet av ett avtal i december 2022, det så kallade Ram-avtalet, som förmodades röja vägen för en övergång till en civilledd regering och att militärjuntan som har styrt Sudan sedan oktober 2021 skulle avgå. Överenskommelsen gömde undan alla de svåra frågorna. Avgörande är att den inte förhöll sig till RSF:s integrering i armén – en utveckling som Burhan vill ska ta två år, och Hemedti tio. Den politiska process som avtalet inledde hade egenarten att vara både ytterst vag och helt orealistisk. Känsliga kompromisser som skulle ha tagit månader att uppnå förväntades ske inom veckor, i enlighet med en tidtabell som till stor del hade skapats för internationell konsumtion. Dessa krav ökade de latenta spänningarna mellan de två sidorna, och fick RSF att tro att Egypten – som sedan länge har stött Sudans militär – skulle ingripa. I början av Ramadan grupperade Hemedti sina trupper intill flygbasen Merowe, vilket blev utlösande för de nuvarande sammandrabbningarna.

För att förstå rötterna till striderna mellan armén och RSF, måste vi gå tillbaka till den sudanesiska statens uppkomst. Sudans första inbördeskrig började 1955, året innan självständigheten från det brittiska imperiet. De postkoloniala stridigheterna följde det koloniala styrets säregenheter, där en kustnära elit i Khartoum och dess av några få familjer dominerade omgivande städer, stred mot landets multietniska periferi, som de utnyttjade för att få arbetskraft och naturresurser. Ett inbördeskrig (1955-1972) följdes snart av ännu ett (1983-2005). På 1980-talet fick en skuld kris nästan Sudan att gå i konkurs, och Khartoum kämpade för att betala sin armé, medan konflikten fortsatte i landets utkanter, huvudsakligen i söder.

Från dessa föga lovande grundvalar skapade Omar al-Bashir, som tog makten vid en statskupp 1989 och vid den tiden var brigadgeneral i armén, en varaktig styrelseform. Istället för att tillhandahålla tjänster i periferin använde han miliser för att genomföra upprorsbekämpning på ett billigt sätt, och ställde Sudans många etniska grupper mot varandra. Han privatiserade staten och delade upp den i förläningar som styrdes av säkerhetstjänsterna, som han mångdubblade och splittrade upp för att göra sin regim säkrare mot kupper. Den sudanesiska armén konkurrerade snart med Nationella

underrättelse- och säkerhetstjänsten (NISS), och tvingades senare strida mot Hemedtis RSF, bara för att nämna några få av säkerhetsorganen. Var och en av dessa styrkor byggde upp sitt eget ekonomiska imperium. Den sudanesiska militären drev byggföretag, gruvföretag och banker, medan RSF tog kontroll över guldgruvor och lukrativa legosoldatverksamheter.

Bashir slöt en djävulspakt med Sudans städer: acceptera terror i landets utkanter i utbyte mot billiga varor och subventioner på bränsle och vete. Importen av vete krävde utländsk valuta, som man fick från försäljning av resurser som producerades i periferin. Oljan hade börjat flöda 1999, till största delen från södra Sudan. Inkomsterna från försäljningen av olja subventionerade konsumtionen i städerna och smorde hjulen i en apparat av transaktioner med Bashir i centrum, där han fungerade som ledande fixare för en otymplig koalition av säkerhetstjänster och politiker. Om periferin hade kunnat kontrollera sina egna resurser skulle denna apparat oundvikligen ha tvärstannat. Således stod periferins intressen strukturellt i motsättning till centrumets intressen – ett klassförhållande som uttrycktes som en geografisk motsättning.

*

När kriget i södra Sudan 2003 höll på att ta slut bröt ett nytt krig ut i Darfur. Bashir beslutade att upprepa tricket han hade använt i söder – där milistrupper hade kämpat mot rebellstyrkorna – och beväpnade Darfurs arabiska grupper för att kämpa mot icke arabiska rebeller. Under smeknamnet ”Janjaweed” (de onda ryttarna) växte dessa miliser snabbt till en styrka med tiotusentals soldater, som förde ett brutalt krig mot både rebeller och civila i Darfur. Det var detta krig som skapade Hemedti. Han var en kamelhandlare från den lilla stammen av Rizeigataraber från klanen Mahariya, som bor både i Tchad och Darfur, och blev krigsherre som snabbt samlade ihop en styrka på 400 man. 2007 blev han under en kort tid rebell, men bara i syfte att öka våldet för att få en bättre ställning i regeringen. När Bashirs kontroll över Janjaweed minskade fem år senare, framställde Hemedti sig som den man som kunde bekämpa upproren i Sudan som ledare för den nybildade RSF, som införlivade en stor del av Janjaweed.

Hemedti kom att närma sig Bashir, och blev snabbt hans utvalda torped. Det sägs att Bashir blev så förtjust i Hemedti att han kärleksfullt kallade honom ”Himyati” (min beskyddare). Men medan Hemedti tillfogade Darfurs rebellrörelse en rad nederlag, hade Bashirs regim svårigheter. Efter internationella påtryckningar skrev den sudanesiska regeringen 2005 under ett fredsavtal med rebellerna i söder, med löften om en folkomröstning om självständighet i söder. 2011 röstade Sydsudan för att avskilja sig, och berövade Khartoum på 75% av dess oljeintäkter. Utan dollarlikviditet började Bashirs transaktionsapparat att haka upp sig.

Regimen försökte utvidga sin ekonomiska bas genom att sälja mark till Gulfstaterna och börja med guldbrytning. Hemedti gick i spetsen för detta. Han utnyttjade sin ställning som ledare för RSF för att bygga upp ett ekonomiskt imperium, grunda ett holdingbolag vid namn al-Jineid och ta över Sudans mest lukrativa guldgruva. Precis som alla stora entreprenörer i våld expanderade Hemedti snart sina intressen – och skickade RSF-styrkor, betalda av emiraten, som legosoldater för att kämpa mot huthierna i Jemen. Han blev också indragen i organiserandet av migranternas passage genom Sahel: först genom att hindra migranterna från att korsa landet (en verksamhet som en gång finansierades av EU), och sedan genom att tvinga samma migranter att köpa sig sin frihet. 2018 drev Hemedti ett företagsimperium som omfattade fastigheter och stålproduktion, och hade byggt upp ett beskyddarnätverk som var i nivå med Bashirs. Det var inte många i centrum som var glada. Både för den politiska eliten vid kusten och den sudanesiska armén var Hemedti en obildad

inkräktare från utkanterna. Trots att han var arab kom han inte från det begränsade koteri av familjer som sedan länge hade styrt Sudan, och hans ekonomiska imperium var ett direkt hot mot den sudanesiska militärens makt.

Trots Bashirs ansträngningar att hitta alternativa källor till utländsk valuta befann sig ekonomin 2018 i en slutgiltig störtdukning. Desperat minskade diktatorn subventionerna på vete och bränsle, och bröt sin pakt med Sudans städer. Protester började i periferin och spred sig snabbt över hela landet. Sudans yrkesutbildades förbund (SPA), en paraplyorganisation för tjänstemannafackföreningar gick i spetsen och började snart kräva hans avgång. I januari hade den anslutit sig till en löslig koalition av politiska oppositionspartier i en grupp kallad Krafter för frihet och förändring (FFC).

Protesterna i Khartoum organiserades av ett antal motståndskommittéer och hade en karnevalsliknande atmosfär, och erbjöd ömsesidig hjälp och gratis sjukvård som en öppen kritik mot regimens våld och förtryck. När revolten intensifierades började Bashirs anhängare i Persiska viken att slingra sig, och militären blev alltmer orolig. Det var en sak att döda folk i periferin, en helt annan att mejaner ungdomar i Khartoum, varav många kom från soldaternas egna familjer. Den 10 april 2019 påstås Bashir ha gett order om att öppna eld mot sittdemonstrationen. Hemedti hävdar att han vägrade lyda order, och nästa dag var Bashir borta.

*

Säkerhetstjänsterna hoppades att de genom att göra sig av med Bashir skulle kunna behålla kontrollen över sina egna ekonomiska imperier. För ett ögonblick var soldaterna hjältar, och Hemedti fick till och med en del folkligt stöd i Khartoum, en stad som alltid hade betraktat honom som "outsider". Men det var bara för ett ögonblick. Demonstranterna ville ha en civil regering, inte en militärdiktator, och istället för att skingras, iscensatte de en sittdemonstration framför militärhögkvarteret i Khartoum. Säkerhetstjänsterna försökte vinna tid och hoppades att de kunde trötta ut demonstranterna, men när månaderna gick blev militären orolig, och SAF och RSF samarbetade för att förtrycka oron i samhället.

Tidigt på morgonen den 3 juni försökte säkerhetstjänsterna, inklusive RSF, upplösa sittdemonstrationen. Innan dagen var slut var omkring 200 demonstranter döda och cirka 900 skadade. Ändå fortsatte protesterna. Den 30 juni, på 30-årsdagen av Bashirs makttillträde, marscherade en miljon människor mot juntan. Men oppositionens politiska ledarskap var splittrat om hur man skulle gå vidare. Många motståndskommittéer trodde att massakern den 3 juni hade förstört arméns trovärdighet, och att tiden var rätt för att förbereda en generalstrejk och tvinga bort den från makten. Men FFC inledde förhandlingar med militären – som, via Saudiarabien och Förenade Arabemiraten, var pressad av USA och Storbritannien att gå med i en övergångsregering med civila. Den 1 juli tillkännagav SPA planer på två veckors protester som skulle leda till en generalstrejk. Men några dagar senare tillkännagav FFC en muntlig överenskommelse med militären, och SPA ändrade linje.

De överenskommelser som slutligen skrevs under i augusti 2019 fick med FFC i en övergångsregering med militären, men sköt upp Sudans viktigaste frågor, som skulle lösas i en avlägsen framtid. Val skulle hållas 2022, och fram tills dess skulle landet styras av ett enväldigt råd bestående av militärofficerare och civila politiker, med Burhan i ledningen och Hemedti som hans ställföreträdare, som övervakade en teknokratisk ministär under ledning av den tidigare FN-ekonomen Abdalla Hamdok.

Sent omsider blev väst intresserade av Sudans kamp för självständighet. Det som stod på spel var en

regional omgruppering – Sudan skulle normalisera sina relationer till Israel – och en reformering av den nationella ekonomin. Att lyssna till diplomaterna och Världsbanken som invaderade Khartoums luftkonditionerade caféer efter revolutionen var som att återgå till Historiens slut. För dem skulle en demokratisk utopi uppstå med hjälp av åtstramningar och genom att subventionerna togs bort. Hamdoks ministär omvändes tidigt till denna lära, trots att det innebar att den fick gå hårt fram mot de samhällsekonomiska mål som hade inspirerat revolutionen som hade störtat Bashir. När den första finansministern, Ibrahim Elbadawi – en tidigare student hos Världsbanken – tillträdde, tillkännagav han att revolutionens mål var att befria landet från skuldskrisen genom att skära ner subventionerna.

Många av FFC:s handlingar verkar vara utformade för att tilltala en internationell publik, och organisationen var i övrigt hämmad i sitt inhemska program av ett militärt etablissemanng, som långt från att montera ner den gamla regimens ekonomiska motor, hade för avsikt att lägga beslag på varenda smula i den. Militärens finanser hamnade utanför det arbetsområde som regeringens civila del hade, och reformen av säkerhetssektorn kom aldrig igång. Hemedti fortsatte att öka sin militära och ekonomiska makt: RSF rekryterade över hela landet, och inte bara i Darfur, vilket fick en del av hans anhängare att hävda att det var hans paramilitära trupper, och inte SAF, som utgjorde Sudans verkliga väpnade styrkor.

Hemedti gick också i spetsen för att ta itu med periferin. Överenskommelsen i augusti 2019 hade åsidosatt Sudans revolutionära front, en gruppering som innehöll många av de väpnade rebellerna från landets utkanter. Återigen hade makten samlats av centrum. Av denna orsak såg en del rebellledare bara FFC som den senaste upprepningen av kuststyret, och hoppades att Hemedti, även om han under det senaste decenniet hade åsamkat dem allvarliga nederlag, skulle kunna vara någon som de kunde komma överens med. Trots att det formellt var den civila regeringen som ledde de efterföljande förhandlingarna med rebellerna, så var det Hemedti som hade den informella kontrollen över processen. I oktober 2020 undertecknades ett avtal mellan övergångsregeringen och rebellerna som garanterade dem platser i regeringen och utlovade större politisk decentralisering. I slutändan genomfördes nästan ingen av överenskommelsens mer ambitiösa åtgärder. Istället gjorde rebellernas införlivande i regeringen i Khartoum det möjligt för Hemedti att utnyttja Bashirs manus – att splittra oppositionens styrkor och ställa dem mot varandra – mot sina rivaler. Från och med oktober 2020 använde Hemedti rebellerna för att splittra centrum.

Vid denna tidpunkt ökade irritationen med Hamdoks regering – en del demonstranter krävde att han skulle avgå, medan militären ökade påtryckningarna. Rebellerna som nu var införlivade i regeringen organiserade låtsasprotester utanför militärens högkvarter för att försöka efterlikna protesterna som hade lett till Bashirs fall. De hävdade att Hamdoks regering hade gått vilse: den var bara intresserad av centrum, inte av rättvisa för Darfur eller av att förändra den geografiska ojämlikhet som så länge hade förstört landet. Det fanns en hel del sanning i denna retorik, men det fanns andra politiska motiv bakom det – att destabilisera landet och lägga grunden för en kupp.

*

Den sedan länge förutspådda kuppen kom bara som en chock för Världsbankens och Internationella valutafondens byråkrater, som aldrig hade kunnat föreställa sig att militären frivilligt skulle avstå från de internationella investeringarna, som ju skulle upphöra i händelse av ett maktövertagande. Men Burhan och Hemedti hade utlovats finansiering från Persiska viken och hade inga sådana tvivel. Den 25 oktober tackade Burhan Hamdok för hans tjänster och utfärdade sedan undantags-

tillstånd. Internationella kommentatorer klagade på att vi levde i en tid av kupper, och placerade Sudan i en brokig samling jämte Myanmar, Mali och Guinea. Men Sudans kupp skulle i sanning aldrig inleda en militärdiktatur efter egyptisk modell. Till skillnad från Bashirs regim, som åtminstone under det första decenniet hade styrts med hjälp av Sudans islamister, så hade Burhans junta ingen ideologi och ingen verklig social bas. Deras maktövertagande var i själva verket en förhandlingsåtgärd som var avsedd att pressa tillbaka Hamdok i regeringsställning med en försvagad ministär, samtidigt som den bevarade militärens maktbas.

Hamdok återtillträdde vederbörligen en månad efter kuppen, bara för att 6 veckor senare avgå mitt under fortsatta gatuprotester. I oktober 2022 var det uppenbart att militärregimen vacklade. Persiska viken hade underlåtit att leva upp till sina ekonomiska löften, inflationen och svälten ökade hela tiden och demonstrationerna pågick oupphörligt. Kuppen visade att den sudanesiska revolutionens grundläggande motsättning var densamma. Å ena sidan Bashirs säkerhetsråd (i Bashirs frånvaro bara med annat namn). Och med FFC knuffat åt sidan fanns å andra sidan invånarna i Sudans städer, som önskade ett civilt styre och representerades av olika motståndskommittéer.

För amerikanerna och britterna skulle militären bli kvar, så realismen krävde en ny civil och militär övergångsregering. I diplomatiska kretsar betraktas inte Burhan som islamist, och är därmed någon som väst kan tolerera. Juntan ansåg för sin del att det bästa sättet att skydda kuppen var att avsluta den och bilda en ny övergångsregering, som militären senare kunde skylla på för Sudans allt värre ekonomiska elände. Det var bakgrunden till Ramavtalet som undertecknades den 5 december 2022. Det samlade delar av FFC och vissa av Sudans politiska partier i en ny regering med militären. FN-tjänstemän och västdiplomater uttryckte sin tillfredsställelse – men över hela Sudan möttes avtalet av protester.

Återigen vägrade avtalet ta upp landets mest angelägna frågor. Säkerhetssektorns dynamik, RSF:s plats och militärens roll i regeringen lämnades samtliga till Fas II, som fick den absurt korta tidsramen 1 månad. Avtalet satte Hemedti i förgrunden, och han vann sig om att kritisera kuppen och försökte placera sig närmare det civila FFC. Det oroade Egypten, som fruktade att SAF skulle marginaliseras. De upprättade därför ett eget förhandlingsramverk i Kairo, som inkluderade en del av de rebellgrupper som före kuppen hade anslutit sig till regeringen.

I och med undertecknandet av Ramavtalet blev den motsättning mellan civila och militären som tidigare hade dominerat Sudans politik avsevärt mer komplicerad. Burhan och Hemedti började söka både civilt stöd och stöd från rebellerna, samtidigt som de också letade efter regionala anhängare. Det innebar att det blev nästan omöjligt att tänka sig en reformering av säkerhetsstyrkorna, eftersom landet två främsta militära aktörer alltmer var i konflikt: Egypten allierade sig med Burhan medan Hemedti hade affärer med den ryska Wagnergruppen.

I mars arbetade arbetsgrupper med de djupare frågor som påverkade konflikten i landet, inklusive RSF:s plats inom den sudanesiska militären. Chefen för FN:s uppdrag i Sudan, Volker Perthes, tillkännagav den 20 mars inför FN:s säkerhetsråd att han var ”uppmuntrad av hur lite verkliga skillnader som kvarstår mellan huvudaktörerna”. Men resten av Sudan var inte övertygade. Mina vänner som bor i Khartoum upplevde att det hade blivit oundvikligt med en konflikt mellan Burhan och Hemedti.

*

Och så blev det. Det gick inte längre att blunda för de frågor som hade undvikits så länge. Burhan uteslöt RSF:s representanter från ett möte om reformerna av säkerhetssektorn, medan RSF började

samla sina styrkor runt Khartoum som förberedelser inför sammandrabbningarna. Diplomaternas godtyckliga tidtabell, de ville ha en regering i slutet av Ramadan, intensifierade utan tvekan splittningen. När striderna nu går in på sin tredje dag finns det inte stora chanser till eldupphör inom en omedelbar framtid. Båda männens retorik är krigisk. För Hemedti är det högst troligt hans första och enda chans att få makten. Om han besegras och RSF suggs upp i armén, kommer hans stödbas att undergrävas och hans ekonomiska imperium att upplösas. För Burhan, som har stöd från Egypten, finns fler förhandlingsalternativ, men den djupa fientlighet som armén känner mot uppkomlingen från Darfur ska inte underskattas. Trots SAF:s styrka – och stödet från Egypten – är det osannolikt att det blir en lätt strid. RSF är förankrat i Khartoums civila delar, och en del av de mest dödliga striderna har redan ägt rum i Darfur, på Hemedtis hemmaplan.

Oavsett konfliktens resultat – och det sannolika är att den kommer att leda till ett förödande antal döda – kommer den att leda till en ny era för Sudan. De tre föregående inbördeskrigen utkämpades i utkanterna och vidmakthöll de geografiskt påverkade klassförhållanden som förknippades med Bashir. I motsats till detta äger detta inbördeskrig – om det blir ett sådant – rum i Khartoum och omgivande städer. Hemedti fick sin ställning tack vare Bashir transaktionspolitik och hans användning av miliser, men han har nu ett eget politiskt liv. Hans status som ”outsider” är en utmaning mot Sudans kustnära eliter – ett status som han nu använder på städerna gator och i deras luftrum.

Lästips:

[Revolutionen vägrar dö i Mellanöstern och Nordafrika](#). Intervju med Gilbert Achcar från november 2019. Trots nederlag (Syrien, Egypten) uppstår hela tiden nya rörelser i regionen (Sudan, Irak, Libanon). Varför?

[Massakern i Khartoum](#), av Amar Jamal. Artikel om de paramilitära styrkornas massaker på en demonstration under revolutionen i Sudan 2019. Tidigare publicerad i *Internationalen*.

[Folket i Sudan vill inte dela makten med sina militära förtryckare](#), av Muzan Alneel. Artikel ur *Jacobin magazine* om utvecklingen i Sudan efter militärkuppen i oktober -21.

”[Ge tillbaka nycklarna till landet](#)”, av Paul Martial. Artikel ur *International Viewpoint*, oktober 2022. I Sudan fortsätter upproret mot militärjuntan trots det hårda förtrycket. Artikeln analyserar bakgrunden till upproret och vad som gör att det kan fortleva.